

Moj odgovor.

Spisal V. Bežek.

Hoteč braniti Herbartu proti mojemu očitku, da je on krivi prorok Pestalozzijevih idej in njih grobokop, je pozval g. nasprotnik na pomoč tudi nekega dr. Avgusta Vogla, rekoč („Pop.“ 299 in 300): *Dr. August Vogel je spisal o tej stvari posebno knjigo (Herbart oder Pestalozzi, Hannover 1887, Carl Meyer [Gustav Prior].) Izreka se za Pestalozzija, pa odobrava formalne stopnje; le trdi, da jih je razpravljajal stvarno že Pestalozzi bolj natanko in bolj jasno nego Herbart. Graja pa nejasno Herbartovo terminologijo in ga dela odgovornega za shematizem, ki se uganja baje s formalnimi stopnjami.*

Ne vem, kdo je napotil ali kaj je naklonilo gospoda nasprotnika, da si je šel izbirat za pomagača baš Vogla, ko mu je bila na razpolaganje nebrojna množica Herbartovih občudovalcev, starih in mladih, učenih in naivnih; izbor ni mogel biti bolj nesrečen in uverjen sem, da ga gospod nasprotnik že sam bridko obžaluje, vsaj izza mojega božičnega predavanja.

Izza mojega božičnega predavanja? vprašajo morda strmeč gg. čitatelji. — Da, izza tistega predavanja. Stvar je tako-le:

Jaz do oktobrske številke Popotnikove nisem poznal niti dr. Vogla niti njegovega dela „Herbart oder Pestalozzi?“. A zanimivi, baš z ozirom na mojo pravdo aktualni naslov in pa malodušni, oprezni način nasprotnikovega citovanja me je napotil, da sem si naročil knjigo ter jo prejel po ljubljanskem knjigarju Bambergu dne 3. novembra m. l.

Že takojšnji, površni pregled me je uveril, da je Voglova knjiga „Herbart oder Pestalozzi?“ celo nekaj drugega nego zagovornica Herbartovega formalizma, namreč nič manj in nič več nego stotriinšestdeset strani obsegajoča, znanstvena, na temeljitih študijah i Pestalozzijevih i Herbartovih del osnovana razprava,

¹ Sic! Mož sam se je pisal *Vogel!* — Hkrati bodi tu popravljena tiskovna pomota v zadnji Popotnikovi številki, kjer je na str. 51. v predzadnji vrstici namesto *pajčolan skovati* treba čitati *pajčolan stkatl.* Dalje prvi natisk Dühningove knjige, omenjene tudi tam na str. 56., ni izšla l. 1868., ampak l. 1869.

katere rezultat je bistveno isti, kakor sem ga bil jaz na kratko brez učenega aparata izrazil, rekoč, da je bil Herbart krivi prorok Pestalozzijevih idej in njih grobokop.

Že prvi stavek predgovora k prvi izdaji, ki je z dne 14. januarja 1887, je značilen; slove tako-le: „Wer auch nur mit einiger Aufmerksamkeit den neueren Erscheinungen der pädagogischen Litteratur gefolgt ist, der weiß, daß sich auf dem Gebiete der wissenschaftlichen Pädagogik ein Kampf vollzieht, wie er kaum auf einem anderen Gebiete der Wissenschaft unserer Tage wahrgenommen wird. Hie **Pestalozzi!** — hie **Herkart!** töntes von hüben und drüben in Kampfeswut und Leidenschaft, welche eine Versöhnung oder wenigstens eine Verständigung noch in weite Ferne zu rücken scheinen“.

Baš zaradi značilnosti sem ga postavil na čelo svojemu božičnemu predavanju in pri njega čitanju se je g. nasprotniku, ki je baje pazno sledil mojemu predavanju, moralo v tistem hipcu zasvitati, da smo se po Heinejevem izreku ‚takoj srečali‘ in da je meni dobro znano, koliko je ura bila z dr. Vogla odobravanjem formalnih stopenj.

Značilen za pisateljevo smer in obenem poučljiv za one, ki se zanimajo za naš pedagoški boj, je tudi predgovor Voglov k drugi izdaji omenjene knjige z datumom dne 3. februarja 1893. Vogel ondi piše:

„Auch jetzt ist der Kampf zwischen den Anhängern Herbarts und Pestalozzis immer noch nicht beigelegt, wenn sich auch die Reihen der Herbartianer besonders unter den Lehrern der höheren Schulen bedenklich zu lichten beginnen. Und es darf den nicht Wunder nehmen, der aus dem System des Meisters (t. j. Herbarta) erkannt hat, daß nicht nur die Psychologie, sondern auch die Pädagogik nach seinen Grundsätzen einem mechanischen kalten **Schematismus** anheimfallen muß, während Pestalozzis pädagogische Grundsätze aus dem lebenswarmen ewigen Buch des Glaubens und der Liebe fließen und in dem Menschen ein freies Geschöpf und Ebenbild Gottes sehen.“

Ali ni to bistveno ista, dasi z drugimi besedami izražena sodba, kakor sem jo jaz izrekel o krivem proroku in grobokopu Pestalozzijevih idej? In celo inkriminovanega, meni toliko za zlo štetega izraza „**shematizem**“ se ne manjka.

In ta mož, ta dr. Vogel, sem si mislil, ko sem začel čitati njegovo knjigo, ki mi govori tako iz srca, prav kakor da bi imel pred seboj enakega nasprotnika kakor jaz, on da odobrava formalne stopnje? *Credat Iudaeus Apella!*

Toda čitajmo dalje! Na strani 2. i. d. piše dr. Vogel: „Wie Pestalozzi, so hatte auch Johann Friedrich Herbart das Schicksal, daß seine

philosophischen und pädagogischen Ideen zu seinen Lebzeiten nur wenig Anklang fanden . . . Erst nach der Spaltung und dem inneren Zerfall der Hegelschen Schule und besonders, als die durch das Experiment erstarkten sogenannten „exakten“ Wissenschaften mit neuen Waffen den Kampf gegen den dogmatischen Idealismus mit Erfolg aufgenommen hatten, erst da vollzog sich etwa in den vierziger oder fünfziger Jahren allmählich ein gewaltiger Umschwung zu gunsten realistischer Tendenzen. Dennoch aber ist der Kreis der Anhänger der Herbart'schen Philosophie bis auf unsere Tage nur ein esoterischer¹ geblieben, während im auffallenden Gegensatze dazu seine pädagogischen Ansichten eine weitere Verbreitung gefunden und eine lebhaftere Bewegung hervorgerufen haben. — Während jedoch die begeisterten Anhänger Herbarts ihn als einen neuen Reformator der Pädagogik verehren, da er zuerst die Psychologie als das alleinige Fundament derselben in konsequentester Weise zur Anwendung gebracht und sie so überhaupt erst zu dem Range einer Wissenschaft erhoben habe, so weisen die ebenso eifrigen Gegner darauf hin, daß dieses Verdienst bereits Pestalozzi gebühre, dessen psychologische Ansichten außerdem auch allein geeignet seien, als Grundlage einer wahren und zweckentsprechenden Erziehung zu dienen, während die Herbart'sche Psychologie nur ein durchaus verfehltes Fundament einer harmonisch-menschlichen Entwicklung abgebe. Der Kampf der beiden Parteien ist anhaltend und vielfach statt regelrecht mit schneidigen Waffen mit blinder Leidenschaft geführt worden. Da jedoch die fast märchenhaften Fundamentalansichten sowie die robinsonadenhaften, abenteuerlichen Konzentrationsideen nebst manchen anderen Absonderlichkeiten der Jung-Herbartianer wenigstens auf einen vorläufigen Abschluß der durch Herbart angeregten pädagogischen Bewegung sicher hindeuten, so dürfte es jetzt wohl an der Zeit sein, die charakteristischen Grundprincipien der psychologischen Pädagogik Herbarts selber ihrem wahren, bleibenden Werte nach in möglichst objektiver Weise zu untersuchen. Am allerwenigsten ist er für jene ephemeren Auswüchse verantwortlich zu machen, die sichtlich auf einem völligen Mißverständnis seines Systems beruhen und nur eine Karrikatur desselben darstellen. Dem ernster Denkenden erscheinen sie fast als ein Satyrspiel des modernen pädagogischen Zeitgeistes.²

Ni čuda, da sem, čitajoč te uvodne refleksije Voglove, vedno bolj skeptiški postajal napram g. nasprotnika trditvi o Voglovem odobravanju

¹ T. j. omejen na najintimnejše pristaše.

² Kdor je nekoliko ‚à jour‘ v herbartsko-zillerskem slovstvu, brez dvoma ugane, da kot ‚karikaturu Herbartovega sestava‘ označuje Vogel zillerjanstvo.

formalnih stopenj. Ker je g. nasprotnik navedel pač knjigo Voglovo „Herbart oder Pestalozzi?“, a ne navedel strani, kjer Vogel *odobrava formalne stopnje*, dočim privseh drugih virih vedno natančno citira tudi stran, tedaj sem moral prelistati in prečitati vso knjigo, predno sem našel tisto mesto, katero je brez dvoma imel pred očmi in na mislih g. nasprotnik, ko je napisal zgoraj navedene besede: *Izreka se (namreč Vogel) za Pestalozzija, pa odobrava formalne stopnje* itd.

Evo tisti pasus (l. c. p. 158): „Die äußere Welt, Natur und Menschen, erwecken das empirische und das sympathetische oder gesellschaftliche Interesse. Diese mit so hochtönenden Namen ins Werk gesetzte Einteilung ist ein recht eklatantes Beispiel für die Virtuosität Herbarts, die einfachsten und dem Namen nach längst bekannten Verhältnisse in eine scheinbar streng wissenschaftliche Form zufassen, was hier um so unangenehmer berührt, als grade die von ihm so energisch bekämpften Seelenvermögen ziemlich offen zu Grunde liegen. Daß er zuweilen in seinen Distinktionen glücklicher ist und damit der wissenschaftlichen Erkenntnis einen Vorschub leistet, bestreiten wir trotzdem nicht. — Am passendsten knüpfen wir an diese Bemerkung zugleich die Betrachtung der bekannten „Formalstufen“ Herbarts an: Klarheit, Assoziation, System, Methode welche bereits Pestalozzi in viel eingehenderer und klarerer Weise wenigstens der Sache nach behandelt hat. Denn was bezwecken seine umfassenden Anschauungsübungen, die er das Fundament alles Unterrichts nennt und bei denen er überall darauf dringt, das Wesentliche vom Unwesentlichen unterscheiden zu lehren sowie das Ding in seine Merkmale zu zerlegen und wieder aus denselben zusammensetzen, anders als Klarheit der Begriffe; was anders, wenn er an die unauslöschlich gemachte Anschauung die verwandten Nebenbegriffe anreicht, als „Assoziation“? Seine Zusammenstellung von Gegenständen, deren Wesen das nämliche ist, und die von ihm geforderte Einreihung in das Ganze ergibt das „System“, während der Einfluß, den dieser Unterrichtsgang auf das äußere wie innere und schließlich auch sittliche Leben ausübt, der sogen. „Methode“ (!) entspricht. Würde man hierin Pestalozzi tief-sinnigen Ausführungen gefolgt sein, so wäre man sicher, nicht zu dem dünnen Schematismus gelangt, der unter dem Namen „Formalstufen“ die jetzige Pädagogik so vielfach ankränkelt. Mögen Pestalozzi oft die wissenschaftlichen Namen gefehlt haben — der Sache nach sind alle gesunden Keime eines erziehenden Unterrichts vorhanden, während jetzt oft die Namen vorhanden, die Sachen aber dürr und winzig sind!“

Ta pasus je po g. nasprotniku odobravanje formalnih stopenj, a dr. Vogel jih imenuje „**suhoparni shematizem, za katerim današnja pedagogika tako često boleha**“.

Kaj, ko bi bil jaz kaj takšnega zagrešil pri porabi svojih virov? Ali ni celo verjetno, da gospod nasprotnik ne-bi bil govoril samo o potrebnem kontrolovanju mojih citatov, ampak morda naravnost o potvarjanju virov?

Rekel sem bil, da Voglova monografija „Herbart oder Ziller?“ ni nič drugega nego znanstven dokaz za trditev, ki sem jo jaz izrazil z metaforo, nad katero se gospod nasprotnik tako zgraža („Pop.“ 289 i. d.), namreč da je bil Herbart krivi prorok in grobokop Pestalozzijevih idej.

V ta namen je Vogel i metafiziško i psihološko i pedagoško teorijo Herbartovo vzporedil z dotičnimi nauki Pestalozzijevimi, vsak stavek Herbartov natančno navajajoč po Willmanovi izdaji¹; torej na podlagi Herbartovih in Pestalozzijevih del samih je napisal dr. Vogel te-le sestavke: „§ 1. Darstellung der metaphysischen Hauptlehren Herbarts“ (str. 4); „§ 2. Kritik der metaphysischen Hauptlehren Herbarts“ (str. 22); „§ 3. Darstellung der psychologischen Lehren Herbarts“ (str. 33); „§ 4. Kritik der psychologischen Hauptlehren Herbarts“ (str. 53); „§ 5. Darstellung und Kritik der psychologischen Hauptlehren Pestalozzis“ (str. 73); „§ 6. Darstellung der pädagogischen Hauptlehren Pestalozzis“ (str. 83); „§ 7. Darstellung der pädagogischen Hauptlehren Herbarts“ (str. 114); „§ 8. Kritischer Vergleich der pädagogischen Hauptlehren Pestalozzis und Herbarts“ (str. 142).

Nas tu seveda najbolj zanima sodba Voglova o psiholoških in pedagoških naukih Herbartovih. Značilen je že izrek Voglov o učenjaškem jeziku Herbartovem (str. 71): „Wer auch nur ein Kapitel der Herbartschen Deduktionen durchgelesen hat, dem werden sich unwillkürlich dieselben Bemerkungen über seine Darstellungsweise aufdrängen, wie sie hier über Kant und Fichte gemacht werden.“ „Hier“ pa je na isti strani par vrstic više, kjer je povedano, kako je Herbart sodil o Kantu in Fichteju, in sicer o Fichteju tako-le: „Und ähnlich (t. j. podobno kakor o Kantu) urteilt er (t. j. Herbart) von Fichte, der ihm als der ärgste, dunkelste Scholastiker in seiner Wissenschaftslehre erscheint.“

¹ „Während bei Herbart jeder Satz aus seinen Werken genau belegt ist, um eine Kontrolle zu ermöglichen, habe ich geglaubt, bei Pestalozzi davon absehen zu können, da ich in derselben, wenn auch bedeutend ausführlicherer Weise das System dieses Pädagogen bereits dargestellt habe.“ V pedgovoru k prvi izdaji.

Primerjajoč potem Herbartove dušeslovne teorije s Pestalozzijevimi psihološkimi nauki, pravi dr. Vogel (str. 81 in 82): „Vergleichen wir nun die psychologischen Fundamentalansichten Pestalozzis mit denjenigen Herbarts, so müssen wir gestehen, daß uns die Pestalozzischen Ideen in eben dem Grade geeignet erscheinen, als Grundlage einer sittlichen Weltordnung und einer vernunftsgemäßen Erziehung zu dienen, in welchem wir diejenigen Herbarts als durchaus hiezu ungeeignet bezeichnen müssen. Erscheint uns das Herbartsche Seelenreale als ein totes, wesenloses Ding, ohne Leben, ohne Streben, so ist bei Pestalozzi die Seele in ihren ihr Wesen konstituierenden Kräften der unerschöpfliche Urquell eines fast übersprudelnden Lebens; dort eine Seele, die in ihrer Absolutheit weder entwicklungsbedürftig noch entwicklungsfähig ist — hier eine der Seele immanente Strebkraft, welche die in derselben schlummernden Kräfte ins Unermeßliche und bis zur Vollkommenheit zu entwickeln trachtet; dort eine Seele, welche gleich den Dingen der leblosen Welt den Gesetzen derselben und andererseits doch wieder dem Zufall unterworfen ist — hier eine Seele, welche frei und autonom den göttlichen Gesetzen als den ihrem Wesen allein entsprechenden folgt; dort ein **Mechanismus** — hier ein Organismus; dort ein sich selbst genügendes Einspinnen in das eigene Wesen, jede Wirkung von außen her vornehm als empfundene Störung zurückweisend — hier ein frisches, fröhliches Schaffen und Eingreifen zum eigenen und der Mitmenschen Frommen.

Das sind in der Tat zwei Gegensätze, wie sie schärfer nicht gedacht werden können und die einen Kompromiß nicht zulassen. Der Pädagoge aber, dessen schwierige, jedoch schöne Aufgabe es ist, die Kindesseele vom ersten Erwachen bis zur relativen Selbständigkeit ihrem innersten Wesen gemäß zu erziehen, der möge sich vorher entscheiden, ehe er seinen Plan entwirft, welchem von beiden Führern er die Seele seines Zöglings anvertrauen will:

Herbart oder Pestalozzi?

Sedaj pa blagovoljni čitatelj razloči sam, se li s to sodbo dr. Vogla ne ujema popolnoma moj razkolniški, gospoda nasprotnika toli razburjajoči ‚izrek‘, da je bil Herbart krivi prorok in grobokop Pestalozzijevih idej!

Kritiško primerjanje pedagoških glavnih naukov Pestalozzijevih s Herbartovimi pa zaključuje dr. Vogel (str. 162) tako-le: „Es ist daher wohl erklärlich, wenn wir auch auf dem Gebiete des Unter-

richts die Leistungen Pestalozzis als die in ihren Fundamenten allein richtigen und naturgemäßen anerkennen, in manchen Einzelheiten jedoch auch diejenigen Herbarts zu würdigen wissen, doch eben nur soweit — **Antiherbatianer** ist.“ — Tableau!

* * *

Dovolj za to pot. Dokazal sem po virih samih, da nisem jaz veliki grešnik, ki je Herbartu prvi očital grobokopstvo Pestalozzijevih idej, shematizem, dogmatizem in formalizem, nego da so vse te lepe lastnosti „naprtili nesmrtnemu Herbartu“ že veliko preje nemški resni znanstveniki, ki Pestalozzijska in pa Herbatova dela še vse drugače poznajo nego pa jaz — pardon! ne jaz, ki del filozofa Herbarta nisem nikdar pogledal — nego gospod nasprotnik, kajti le-ta Herbart tako temeljito pozna, da ve celo o njem, da je imel v Königsburgu od l. 1809 do 1823 svoj pedagoški „seminarium“, česar jaz ne vem, in čita vsak dan poročilo Herbatovega dijaka Gregorija („Pop.“ 289—291). Toda to spada v drugo poglavje, ki je bode demo razpravljali o drugi priliki.

Ena izmed glavnih prepornih točk, za katere se gre v našem literarno-pedagoškem sporu, je pa vendar že z današnjim nadaljevanjem definitivno rešena, namreč tista točka, ki sem jo bil spravil jaz na dnevni red z neprevidno svojo opazko o zakasnelem naudušenju nekaterih naših vzgojeslovcev za Herbartu in Zillerja, češ, da se na nemškem pedagoškem nebu več ne svetita zvezdi Herbart in Ziller („Pop.“ 1). To je torej že tudi med nami dognana stvar, kakor je bila med Nemci že dognana l. 1885. in 1887.; k večjemu bi bilo še dodejati, da tista laskava metafora o zvezdah pritiče pravzaprav samo Herbartu, dočim bi Zillerju pristojal v najugodnejšem slučaju primer z meteorom ali pa z blestečo raketo, ki naglo prhne kvišku, pa takisto naglo počí in ugasne.

Ni pa še popolnoma rešeno vprašanje, ali so naši oboževalci Herbarta in Zillerja dobo sijaja in zatona tistih zvezd zaspali; kajti izključena ni neka druga možnost, namreč, da so dobro vedeli o dekadenci herbartjanstva in zillerjanstva na Nemškem, pa da so, hoteč vtihotapiti Herbartov in Zillerjev kultus pri nas, vedoma se delali, kakor da jim ni ničesar znano o tisti dekadenci, kakor da so prepričani, da še vedno stojita v Nemcih na visokih podnožkih pedagoška bogova Joh. Fried. Herbart in Ziller ter so zahtevali, da mi nazadnjaški, od metodiške kulture še neoblizani Slovenci, hoteč se metodiški zveličati, nimamo nič nujnejšega storiti, nego poromati tja k tistima bogovoma ter se pokloniti z zlatom, z miro in kadilom.

Obe alternativni pa sta enako častni za one, ki se hočejo vzpostaviti za metodiške in pedagoške reformatorje ter za zaščitnike „dobre stvari, učiteljev in učeče se mladine“ („Pop.“ 194).

Vzemimo prvo eventualnost, da so namreč naša zillerska gospoda do pred kratkim časom dremali z vsem drugim slovenskim učiteljstvom vred. Istina je, da smo do pred malo leti vsi Slovenci spali spanje pravičnega v metodiki in po mojem mnenju — ne križajte me radi tega here-tiškega izreka — brez znatne škode glede na učni in vzgojni uspeh naših šol; kajti prvič je le-ta veliko bolj zavisen od nekega celo drugega faktorja nego od metodiške umetnosti, namreč kakor sem že na kratko namignil pri božičnem predavanju in bom še obširneje razpravljal o drugi priliki, od učiteljeve osebnosti, t. j. od njegovega značaja in njegove formalne in realne in stoprv v drugi ali tretji vrsti od njegove metodiške izobrazbenosti; drugič pa se istinito potrjeni, trajni pridobitki metodiških eksperimentov od metodiških središč in poskuševališč itak dosti hitro razširijo na vse strani; saj nam je g. nasprotnik sam povedal veselo novico, da so se formalne stopnje udomačile celo v daljnji barbarski Rusiji. In tako smo mi vkljub metodiškemu spanju uživali vse dobrote formalnih stopenj, dasi jih nismo po imenu poznali, vsaj večina izmed nas ne. Učiteljiščnike je z njimi teoretiški seznanjal, dasi brez njih imena, baje stari Lindner, praktiški pa špeci-alne metodike Hölderjeve in Pichlerjeve zbirke, n. pr. o jezikovnem pouku Branky in Sommert, ki sta baje tudi pristaša formalnih stopenj, dasi le-teh ne imenujeta („Pop.“ 227 i. d.). Tako so bila torej naša učiteljišča in naše šole po trditvi g. nasprotnika o starcu Lindnerju in Brankyju in Sommertu popolnoma v oblasti formalnih stopenj, dasi se le-teh nismo niti zavedali.

Toda to nezavedno stanje nekaterim rojakom in med njimi tudi gospodu nasprotniku ni bilo všeč. Po Zillerjancu Vogtu, profesorju na dunajskem vseučilišču, o katerem morda o priliki kaj več, so se bili menda seznanili s Herbatovimi in Zillerjevimi težnjami in tedaj je bilo po njih — „es war um sie geschehen!“ Kajti je pač res, kar pripoveduje Wesendonck v znani svoji knjigi o Zillerjevcih (str. 4 i. d.), da le-ti razumejo tako izvrstno reklamo in agitacijo in si tako izključno prisvajajo značaj in naziv edinih „znanstvenih“ pedagogov, da že s to drznostjo in samosvestnostjo mnogim imponujejo, in ker vrhu tega proizvede inomiselnih pedagogov popolnoma prezirajo, se nahaja tisti, ki se temeljiteje seznanili z njihovim slovom, kakor v kakem čarokrogu, iz katerega se ne more več izbaviti. — Saj se je tako tudi meni godilo; ko sem se bil seznanil z „znanstveno“ pedagogiko in metodiko Herbartovo in Zillerjevo, sem mislil, da sem si s tem prisvojil čarovni kamen pedagoške modrosti, in pomilovalno sem zrl na vsakega, ki ni znal „nastopiti“ po pravilih peterih formalnih stopenj. Na višku naudušenja za Herbarta, ki je baje prvi postavil pedagogiko na znanstvena stebra, na psihologijo in etiko, „die Augen der Pädagogik“, sem bil tačas, ko sem delal v Ljubljani meščanski izpit, in v tistem svetem ognju mi je pedagoška naloga o „apercepciji“ tako izvrstno uspela, da

mi je sam komisar, ki še živi in lahko priča o resnici moje trditve, napravil kompliment.

Zakaj vse to pripovedujem? Ker hočem raztolmačiti naudušenje mojih sedanjih nasprotnikov za formalne stopnje in celo za Zillerjevo koncentracijo in druge „genijalne“ njegove izumitve. A mene je obvaroval dober genij, da sem pridržal to naudušenje zase ter je k večjemu razodeval svojim ljubljanskim gojencem in goriškim gojenkam, a nisem svojega metodiškega prepričanja razglaševal in vsiljeval „urbi et orbi“, kar pa so storili sedANJI naši zillerjevci. Le-tem sem jaz v tem pogledu vsaj za deset let „naprej“; kajti slast naudušenja, s katerim oni še vedno razkladajo svojim rojakom „apercepcijo“, „petere formalne stopnje“ in druge Herbartove in Zillerjeve skrivnosti, celo misterije učne koncentracije in mišljenskega pouka, sem občutil jaz, kakor sem že povedal, prav intenzivno l. 1894; a tedaj, ko so moji rojaki, sedaj moji nasprotniki, razglasili, da so postali deležni skrivne apokalipse Herbartove in Zillerjeve („Pop.“ 1901 in 1902), tedaj sem bil jaz že korenito ozdravljen ter sem smatral Herbatizem in Zillerizem za to, kar je in za kar ga smatrajo pametni Nemci: za dogmatizem, formalizem in shematizem.

Tako se je torej mojim sedanjim nasprotnikom godilo: zašli so v Herbartov-Zillerjev čarokrog in ne morejo več iz njega; niso se pobrigali, ali so formalne stopnje res še „moderna struja“, ali niso morda baš ondi, kjer je tekla njih zibelka, na Nemškem, že zastarele; zaspali so, kakor sem bil dejal, dobo Herbartovega in Zillerjevega zatona in še marsikaj drugega.

Sicer je res, da ni nič napačnega, ako se kak učitelj zaljubi in zaveri tudi v kako zastarelo metodo ter se je potem oklene; ravno ker stojim odločno na stališču metodiške svobode, trdim, da veljaj tudi glede metode izrek Friderika Velikega, da se lahko vsak po svojem načinu zveličaj; a z vsako metodo učitelj, ako je sicer izobražen in vesten mož, lahko doseže lepe uspehe. In starejše učitelje, ki so se v svojo metodo uživali, bi bilo celo neumestno, na stara leta trapiti z novimi metodami, katerim morda vendar le ne pridejo do živega, kakor bi bilo neumestno, starega krojača — naj se nam oprostí primera, ki močno ugaja gospodu nasprotniku („Pop.“ 323) — kateri jako spretno obladuje šivalni stroj stare konstrukcije, siliti, naj se privadi novemu bistveno različnemu stroju.

Prav nič torej ne grajam učitelja, ki za svojo osebo špoga formalne stopnje, in ako je drugače temeljit in pameten človek, morda z njimi doseže takisto lepe rezultate kakor drug učitelj s kakim drugim učnim postopanjem.

Vse drugače pa je, če kdo hoče nastopiti kot metodiški reformator ter metodo, ki je njemu na srce prirastla, drugim „priporočati“.

Tu ni dovolj, da je on prepričan o nje vrlinah, nego mora natančno poznati tudi vse druge metode, njih vrline in nevrline, zlasti tudi prednosti in nedostatke tistih metod, ki so mlajše in novejše nego njegova ljubljenska, ter potem natančno tudi poučiti one, katerim jo „priporoča“, zakaj je njegova ljubljenska boljša in zakaj ne kaže novejših metod sprejemati, dasi so le-te drugod že dobro došle — s kratka: metodiški reformator mora biti „à jour“, „auf dem laufenden“. Tužna majka pa metodiškemu reformatorju, ako se mu dokaže, da metoda, ki jo on kot novo panakejo priporoča, baš ondi, kjer je bila iznajdena, že ni več „moderna“, nego se že umiče drugim modernejšim strujam. Takemu zakasnelemu reformatorju tudi nič ne pomagajo cenene „pametnice“ — „Gemeinplätze“ bi rekli nemški — n. pr. „daß alles Gute schon einmal gedacht worden ist“, „daß alles schon dagewesen“ itd. („Pop.“ 161); saj se iste pametnice z isto pravico lahko nanj obrnejo, saj je tudi on svoje reforme (v našem slučaju petere formalne stopnje) kot „moderno strujo“ „priporočal“ ali dal po svojih pristaših priporočati.

Možna je pa še zgoraj omenjena eventualnost, da je bil gospodu nasprotniku dobro znan hudi odpor, ki so našle v zadnjih dveh desetletjih na Nemškem in tudi v Avstriji (glej Dittes!) Herbartove in Zillerjeve težnje, da je gospod nasprotnik že pred polemiko dobro poznal Dittesovo in Wesendonckovo uničujočo polemiko proti Herbartu in Zillerju, poznal dr. Vogla znamenito delo „Herbart oder Pestalozzi?“ in morda tudi še kako drugo protiherbartsko in protizillersko enunciacijo, a je vse to vedoma ignoriral. Če je to res, potem je treba priznati, da je on, on edini kriv vse te naše nepotrebne metodiške gonje; kajti moral si je misliti, da isti hudi upor, ki se je porodil v Nemcih že skoraj pred dvajsetimi leti proti herbarstvu in zillerstvu, se dvigne prej ali slej tudi pri nas proti njemu in sicer tem preje in tem huje, čim silneje se bode „priporočalo“. Predno je jel gospod nasprotnik „priporočati“ petere formalne stopnje, bi bil moral premisliti in uvažiti svarilo, ki je polaga na srce svojim somišljenikom dr. Fröhlich, ki je tudi gospodu nasprotniku znan kot topel pristaš formalnih stopenj. V predgovoru k znani, že večkrat omenjeni knjigi „Die wissenschaftliche Pädagogik Herbart-Ziller-Stoys“ navaja (str. V.) modre izreke svojega ocenjevalca, znanega Herbartovca E. v. Sallwürka: „Wir wollten . . . nur sagen, daß man mit einiger Duldsamkeit und, wenn es sein müßte, Herablassung immerhin mehr erreichen könne, als wir mit unserer streitbaren Art erreicht haben... Ich meine, die Einführung Herbart'scher Pädagogik müßte grundsätzlich den einzelnen Lehrern überlassen werden. Die Petitionen, die man vor einiger Zeit an die Staatsregierungen richten wollte, um die Durchführung unserer Grundsätze von obenher zu

bewirken, habe ich immer für einen Mißgriff gehalten und würde es für verhängnisvoll ansehen, wenn einer solchen Petition je stattgegeben würde.“

Sicer pa si ne bodem glave ubijal z ugibanjem, ali je gospod nasprotnik tisti preobrat v nemški metodiki zaspal ali pa ga vedoma preziral; to je gotovo, da je bil nanj opozorjen po moji lanski razpravi in da je vsaj poslej (če že ne preje?) res čital Dittesove in Wesendonckove članke v „Pedagogiju“ in pa dr. Vogla knjigo: „Herbart oder Pestalozzi?“ Tedaj je čital vse tisto, kar sem jaz zgoraj navedel iz Dittesovih, iz Wesendonckovih in Voglovih plamenečih člankov proti Herbartu in Zillerju, čital vsaj prvi stavek Voglovega predgovora (1887): „Wer auch nur mit einiger Aufmerksamkeit den neueren Erscheinungen der pädagogischen Litteratur gefolgt ist, der weiß, daß sich auf dem Gebiete der wissenschaftlichen Pädagogik ein Kampf vollzieht, wie er kaum auf einem andern Gebiete der Wissenschaft unsrer Tage wahrgenommen wird.“ A o vsem tem boju gospod nasprotnik ni niti črhnil v celi dolgi razpravi, nego je trdovratno vzdrževal krivo mnenje, da Dittes, Wesendonck in dr. Vogl — **odobravajo formalne stopnje!!** A dognatizma, formalizma in shematizma in vseh drugih hib nesmrtnemu Herbartu (po njegovi trditvi!) niso naprtili Dittes (1885), Wesendonck (1885), oziroma Dühring (1869), in dr. Vogl (1887; glej zgoraj navedene odlomke) nego — jaz (1903)!!

(Dalje prihodnjič.)

Načela za etimološko-sinonimski slovar.

Slovenska Šolska Matica kaj lepo napreduje. Kdor pregleda knjige, ki so prišle v njeni 1. upravni dobi na svetlo, se mora čuditi raznovrstni tvarini, s katero se je pomnožilo slov. pedagoško polje in še bolj temeljitosti, s katero so pisane razne razprave in knjige. Še bolj pa se moramo čuditi raznovrstnosti, obsežnosti in temeljitosti programa, katerega si je odbor stavil za prihodnjo dobo in kateri se je razvijal pri zadnjem glavnem zboru v Ljubljani.

Takrat se je med drugimi zlasti poudarjala velika potrebnost knjige, katere izvršitev leži odboru pred vsem na srcu. In ta knjiga je takozvani etimološko-sinonimski slovar slovenskega jezika.

Že marsikateri učitelj ljudske in srednje šole je često neprijetno čutil nedostatek takega dela. Kolikokrat je pri pouku naletel na besedo,

pri kateri je ugibal, kaj pravzaprav pomeni ali od kod je izpeljana. Kolikokrat je našel rek, ki mu ni bil popolnoma jasen ali čegar postanek oziroma prvotni pomen bi bil rad podal svojim učencem. Učitelju srednje šole, živečemu v mestu in ob često bogato založeni knjižnici sicer ta nedostatek ni bil vedno tako občuten; kajti mogel je časih najti vir, bodisi živ ali mrtev, iz katerega je zajel, česar mu je nedostajalo. A ljudski učitelj, ki v knjižnici svoje šole mnogokrat pogreša najnavadnejše pomožne knjige, je bil po vsem na cedilu.

V novejšem času se je slovensko slovstvo sicer obogatilo s temeljnim delom, ki je svetu pokazalo bogastvo slovenskega jezika in ki si je z njim izdajatelj stekel neprecenljivih zaslug in nevenljive slave, ki pa je tudi že marsikateremu učitelju pomagalo iz zadrege. To je Pleteršnikov slovar. A tudi tega bodeš v marsikateri šolski knjižnici na kmetih iskal zaman, ker si ga učiteljstvo težko nabavi samo, krajni šolski sveti pa za to nimajo pravega zanimanja.

Skrajni čas je torej in neobhodna potreba, da učitelj dobi v roke knjigo, ki bi zadostovala gorenjim svrhom ter mu rabila pri jezikovnem pouku, pa tudi v lastno izobrazbo. Vsak marljiv in za svoj poklic vnet učitelj bo kaj rad segel po tej knjigi, o tem smo prepričani. Ali težje je drugo vprašanje: kako zgraditi in sestaviti tako knjigo, da bode prav in dobro služila svojemu namenu? To ni lahka stvar. Knjiga ne sme biti preučena, a ne preplitva. Obsegati mora vse točke, iz katerih se čitatelj lahko pouči o postanku besede, nje pravem, pristnem in drugem, tudi prenesenem pomenu ter o njeni jezikovni rabi. Pa tudi oblika posameznih člankov, predno pravo zadenemo, bi mogla delati preglavico.

Pisatelj teh vrst je raditega po daljšem in vsestranskem premišljanju sestavil načela za sestavo omenjenega slovarja, ker mu je odbor Šolske Maticice poveril to težavno delo. Ta načela so že tudi krožila pri nekaterih jezikoslovcih dobrega glasu, ki so pristavili svoje opombe. Ker pa za tako knjigo najbolj velja dejstvo, da več oči več vidi in več glav več izmisli, zavoljo tega se objavijo v naslednjih odstavkih ta načela, z ozirom na omenjene opombe že nekoliko predelana, zraven pa tudi nekateri izvršeni članki, ki bi naj kazali, kako bi bilo celo delo izvršiti po ovih načelih.

Načela.

1. Imenovani slovar bodi ročna knjiga, ki naj služi v prvi vrsti ljudskošolskim, v drugi srednješolskim učiteljem.

2. Ona obsegaj frazeološki zaklad 1. naših klasikov in drugih dobrih pisateljev in listov, 2. ljudsko- in srednješolskih v slovenskem jeziku pisanih knjig, 3. ono sem spadajočo tvarino, ki je nakopičena v slovarju Pleteršnikovem. Zato ji tudi bodi podlaga ta slovar.

3. Rekla in drugi slični izrazi, kakor posamezne besede naj bodo jasno in natanko razložene s posebnim ozirom na etimologijo in sinonimiko. Zlasti velja to o raznih pregovorih in rekih.

Raditega bodi pri vsaki besedi, kolikor je dognano in jasno, v oklepaju pristavljena navadno izkorenska beseda, najčešče glagol ali če te ni, druga sorodna in bodi označen nje postanek; n. pr.: obraz (rezati), kar se obreže (misel na rezbo glave); podkova (kuti), kar se podkuje; prozorno (zreti), skoz kar (pro = naprej, skoz) se da zreti, gledati; prostor (prostreti), kjer se da kaj razprostreti; prosinec (siniti), mesec, v katerem začne solnce bolj sijati (skoz zimsko meglo) in dan se daljšati; rvač (ruti), orodje, s katerim rujejo lan ali konoplje; nevesta (vesti, vedem), ki še ni bila za ženo vedena (peljana) domov; kozarec (kozar, koža), prvotno majhen kozar ali kozol, posodica iz drevesnega luba (iz drevesne kože), potem čaša, kupica. Ako se na izkorenski besedi ne da spoznati prvotni koren, je treba tudi tega pristaviti, ako je znan; n. pr. trepalnica [treniti = trep-niti (trep)], las ob očesni veji, s katerim utripljemo; presmec = presnec [(presen) pres, prim. nemški frisch, laško fresco], presen (opresen) kruh, (ki ni kisan); pošast, [hoditi, kor. šǫd (šel iz šed-l)], kar (po noči) okolu hodi in straši. Tuintam, a redkoma se sme tedaj tudi nemška, lat. ali grška beseda pridejati: kosmača ali kosmulja (kosem = Flocke (stsl. kosmъ = las), kosmat sad (die Stachelbeere); kostenika (kost, kostén), tudi čontika ali kalina, vrsta oljičastih rastlin (Rainweide ali Beinholz) (ligustrum vulgare), se imenuje tako zaradi trdega lesu; slama: sla-ma, lat. cul-mus, gršk. κάλαμος, nemš. Hal - m.

5. Razume se, da moramo pri etimologiji biti skrajno oprezni; le absolutno trdni rezultati naj dobe prostora v knjigi in osobito se naj uvažujejo značilne, n. pr. metaforiške besede, ki se njim po možnosti določuj izvor! Ako ni prav posebnega vzroka, se nobeni besedi ne pristavi nemški, latinski ali grški prevod, glej točko 4! A vsekakor bode treba upoštevati druge slovanske jezike, zlasti srbo-hrvaščino; katere in v kateri meri, to naj odloči dotični jezikovni odbor, kateremu se izroči to velevažno delo.

6. Kakor se je že opomnilo, je glavno pozornost obračati na rekla ter jih razlagati do dobra. Primeri: knjigo premozgati do jedra. To reklo se naj navede pri glagolu premozgati, ko se je razjasnil njega pomen; premozgati = proučiti, preštudirati (mozg množ. mozgi = možgani). Po takem pomeni reklo: knjigo tako predelati in proučiti, da se pride do jedra, da se spozna nje notranja vrednost. — Koga na laž devati ali staviti = koga dolžiti laži. To reklo izvira iz tistega časa, ko je bila navada, lažnivca dejati ali posaditi tako na osla, da mu je lice gledalo proti repu, ter ga voditi po ulicah v njega sramoto. Zato še imamo drugo reklo, ki to natančneje dokazuje: koga staviti

ali devati na osla = koga dolžiti laži ali ga sramotiti. Zapisati je ti rekli pri besedi laž in osel. Izkupiti jo, izkupiti kaj. Kadar se je razložil glagol izkupiti, se pripiše ta fraza in še primeren stavek, n. pr.: Tako hudo jo je izkupil, da mu je zvenelo tri dni po ušesih = dobil je tako zaušnico itd.; tako dolgo je iskal, da jo je izkupil. Iz teh stavkov je razvidno, da pomeni to reklo: naleteti na kaj slabega ali hudega, sam si kriv biti neprilike. Kakor tisti, ki kaj izkupi, dobi v istini denar za blago in si torej nekaj zasluži, tako si zasluži marsikrat kdo s svojim vedenjem in postopanjem tudi kaj, a kaj neprijetnega in slabega. Prav jasno je to izraženo v le-tem stavku: Sitnosti in laži je prodajal pa otekel hrbet izkupil.

7. Navadno se naj reklo navede pri tistem glagolu, ob katerem tiči. Ako pa glavna beseda rekla in vse misli ni glagol, ampak drugo besedno pleme, zlasti samostalnik, je treba reklo postaviti k dotični besedi, n. pr.: mož beseda biti k samostalniku mož; iz oči v oči povedati kaj k samostalniku oči, mravlje me obletajo, so me obsule (o tistem znanem občutku) k samostalniku mravlje itd. Sicer pa ne bode nič škode, ako se eno in tisto reklo na dveh krajih navede. Če najdemo dve ali več rekel, v katerih je ista glavna beseda in isti ali sličen pomen, bode kazalo jih skupaj navesti in razložiti, n. pr.: Laži je plitvo dno, laž ima kratke noge, kjer laž kosi, ondi ne večerja. Vsem trem stavkom je isti pomen: laž se hitro spozna ali zaloti, a v vsakem je izražen na drug način. V prvem se laž primerja plitvi posodi. Kakor se tej pride hitro do dna, tako se tudi laži hitro vidi dno in se spozna resnica. Tu se javi ista misel, ki je izražena v rekle: čemu do dna priti (kaj natanko spoznati). V drugem si mislimo laž kot osebo s kratkimi nogami, ki ne more hitro leteti in se torej kmalu zaloti. V tretjem je spet druga prispodoba. Tudi tu si laž sicer predstavljamo kot osebo, a mislimo si o njej, da hodi po svetu od hiše do hiše beračit. Ali kjer so ji dali opoldne kosila, tam je ni več pri večerji, ker so jo že v tem kratkem času spoznali in zapodili od hiše.

8. Razen rekel in sličnih izrazov naj se knjiga tudi ozira na razne pomene ene in iste besede, n. pr. pri očesu. Oko je 1. del glave živega bitja, 2. kurje oko na prstih noge (množ. le očesa), 3. oko na kocki, 4. oko na drevesih, trtah itd. = popek, brst (množ. le očesa), 5. oko = petlja pri mreži, zanka v vrvi, 6. oko = brazda pri sočivju, 7. rastline: volovsko oko = velika marjetica, hudičevo oko (die Einbeere), mačje oči = potočnica itd. V ta namen bode najboljše služil Pleteršnik.

9. Da bode knjiga popolnoma ustrezala etimološkemu namenu, ne zadostuje, da se (kakor zahteva 4. točka) pri vsaki besedi pokaže na izkorensko besedo, ampak koreni ozir. debla (besede) naj se v alfabetičnem redu vrstijo pod svojimi črkami, pri vsakem korenu oziroma deblu (besedi)

pa se naj navedejo vse izpeljanke, da dobodemo takozvane „besedne družine“. Tako bi pod črko **z** pri korenu **zr** (stsl. **zъr**) sestavili naslednje skupine, katerih tu popolnoma ne naštejemo: zreti (zrem), dozreti, obzreti, ozreti se, prezreti, uzreti, vzreti, zazreti; zrenje, zrenica, zrkalo, zrklo, zrklice, zrcalo, zrcalost itd.; ozir, ozirati se, ozirek, ozirljiv itd.; nazirati, nadzirati, prezir, prezirati itd.; zor, zora, zorica, zoren itd.; nazor, nazoren, nazornik itd.; pozor, pozoren, pozornost itd.; zar, zarja, zrak, zračen itd.

Po katerem načelu — to baš ni lahko — naj se taka besedna družina sestavi, bode treba natančneje določiti. Brez sumnje bodi pri tej sestavi glavni namen, da se takoj spozna, kako je beseda zrastle iz korena. Pri vsaki besedi, ki je podstava novi skupini besed, bi torej kazalo navesti to skupino, n. pr. **obzir**: obziren, obzirnost, brezobziren, brezobzirnost itd.; **nazor**: nazoren, nazornost; **obzor**: obzoren, obzornik, obzorje; **pozor**: pozorišče, pozornost, pozorovati, pozorovalnica itd.

Menda bi podpiralo razumevanje in jasnost postanka, ko bi se posamezni zlogi, ki so prirastli korenu ali (deblu) ločili po črkah, koren (deblo) pa natisnil debeleje: brez-ob-zir-n-ost, a ne v besedni skupini, ampak kadar se beseda navede sama zase pod dotično črko.

10. Pri vsakem korenu (deblu) je tudi navesti, če je sploh možno, staroslovenski koren (deblo), to pa zaradi tega, ker je knjiga namenjena tudi srednješolskim učiteljem; marsikateremu izmed njih bode ustrezno, ako najde v tej knjigi, česa bode iskal, kadar mu baš ne bode pri roki Miklosich. Pa tudi med ljudskošolskim učiteljstvom se nahaja marsikdo, ki bi rad zadostil svoji ukaželnosti, a mu često nedostaje sredstev. Tudi temu bode prišla knjiga na pomoč in veselilo ga bode izvedeti, odkod n. pr. prihajata **i** in **p** v opetovalnem glagolu sipati, ko se trpežni nedovršnik vendar-le glasi *suti*, ako bode čital, da se glasi staroslovenski koren **sъp** s poluglasnikom in **p**. V to svrhu bode treba tiste znamenite glasnike, za katere v naši slovenščini več nimamo črk, označiti ali z dotično staroslovensko črko ali z običajno novoslovensko namestnico; saj jih je samo šest: poluglasnika **ъ** in **ь**, visoki **ѣ**, globoki **ы** in nosnika.

11. Kakor naslov kaže, je drugi važni namen tega slovarja, biti nahajališče sinonimnih besed, oziroma tudi rekel. V kolikor bode torej možno, naj se pri posameznih besedah sestavijo vse druge besede istega ali vsaj sličnega, sorodnega pomena; zraven pa se naj tudi razloži razlika na pomenu, če je znaša in se nahaja. Primeri: pomlad, vigrad, zmladetek, zmladletje, prolétki; vihra, viher, vihar, vihta, nevihta, burja, ujma; ograda, ogradba, ograja, plot, seč; luknja, jazba, rupa, duplo, duplja, duplina, votlina, nora, jama, brlog. Razlika med zadnjo skupino: najobširnejšega pomena je samostalnik *votlina*; kjer je kaj votlega, govorimo lahko o votlini: o zemeljski, o trebušni votlini, o votlini v zidu, v kamenju, v pečevju itd. Istega pomena je *duplina*; pravimo: zemeljska, telesna,

prсна duplina. Duplja in duplo pa pomenita zraven tega še nekaj posebnega, namreč drevesno votlino: v duplu gnezdiijo ptiči. Splošnejšega pomena je tudi luknja, samo da mislimo pri tej besedi tudi na učinkajoče osebe in stvari, dočim so votline in dupline večinoma naravnega postanka. Jazbe, rupe, nore, jame in brlogi imajo to sorodnost, da pomenijo le votlino v zemlji. Razlika pa je le-ta: jazbe so zemeljske luknje, ki služijo zverinam za stanovanje (od tod jazbec), zverine se po jazbah skrivajo; v tem smislu se sme rabiti tudi brlog, samo da pri tem ni vselej misliti na votlino v zemlji, ampak tudi na ležišče, ki je skrito v kakem kotu, v kakem gostem grmovju. Rupe so zemeljske votline, katere je naredila voda in v katerih se večinoma nahaja voda, ali pa globoke jame v bregovih. Istega pomena je nora. Jame imajo približno isti pomen. Jame so tudi majhne ali velike votline ali luknje v zemlji, samo da more jamo tudi človek ali žival narediti.

12. Razlika sinonimnih besed se naj le enkrat razloži pri najsplošnejši besedi, n. pr. pri votlini (ali pri ograji), vendar pa se naj vse sinonimne besede ponove še enkrat pri vsaki sorodni besedi; glede na gorenji primer torej vse besede kakor pri votlini tako pri duplini in duplu in luknji in jami itd. Samo da se bo vedelo, kje je razlika razložena, je treba na koncu sinonimske vrste v oklepaju pridejati tisto besedo, pri kateri je vsa vrsta razložena, n. pr. jama, jazba, rupa, duplo itd. (glej votlino!)

13. Ves ustroj slovarjev je v predgovoru razjasniti.

Gospodje jezikoslovci pa tudi drugi, ki se posebno zanimajo za ta slovar, so prošeni, naj pazno pregledajo ta načela ter svoje misli podpisanemu do konca aprila odkrito objavijo, da se bodo njih želje in migljaji mogli upoštevati, kadar bode dotični odbor pretresoval posamezne točke ter se zedinil o končni redakciji. Naposled še nekoliko primerov, kako naj bi se tvarina sestavila. Ti primeri se naslanjajo na gorenja načela in se bodo predružačili, ako se izpremene načela.

Primer za besedne družine, ki so zrastle iz enega korena. Dvopičje in oklepaj kažeta, da so besede, za dvopičjem do vodoravne črte ali v oklepaju stoječe, naravnost izpeljane iz predstoječe besede. Pod **a)** so s pripornami izpeljane, pod **b)** s predponami sestavljene besede.

1. rēz.

a) rez, i — rez, a, rezati: rezač, rezak, rezalen (rezalnik, rezalnica), rezalica, rezalka, rezalo (rezalce), rezar (rezarica, rezariti), rezatev, rezan (rezanec, rezanik, rezanica,

rezanje, rezanka) — rezba: rezbar (rezbarica, rezbarija, rezbarstvo, rezbarski), rezbina — rezec — rezek: rezkost — rezen: reznica, reznik, reznost — rezenj — rezica — rezilo: rezilce, rezilen (rezilnica,

rezilnik) — rezina: rezinica, rezinje — rezir — rezitev: rezitvenik — rezivo — rezje — rezljati: rezljač, rezljaj, rezljalec, rezljanje, rezljina — rezkoviča — rezniti — reželj — reženj.

b) dorezati = izrez — izreza — izrezati: izrezan (izrezanec, izrezanka, izrezovati, izrezovanje — izrezek — izrezina — izrezkati — izrezljati: izrezljaj, izrezljavati = narez — nareza — narezati: narezovati — narezek — narezljati: narezljavati = obrez — obreza — obrezati: obrezač, obrezalnik, obrezan (obrezanec), obrezatev, obrezava, obrezavati, obrezovati (obrezovalec, obrezovanje) — obrezek: obrezček — obrezilen: obrezilnica, obrezilnik — obrezina: obrezinica — obrezljati: obrezljavati — obrezniti = odrezati: odrezanje, odrezavati, odrezovati (odrezovanje) — odrezljati = orezen: orežnik = podrez — podrezati: podrezalnik, podrezavati, podrezovati — podrezek — podrezica — podrezilnik = poreza — porezati: porezan (porezanec), porezavati, porezovati — porezilnik — porezniti = prerez — prereza — prerezati: prerezavati, prerezovati (prerezovanje) — prerezek — preezen = prireza — prirezati: prirezavati, prirezovati = razreza — razrezati: razrezovati — razrezljati = urez — ureza — urezati: urezan (urezanec, urezanica), urezovati — urezek — urezen: ureznik — urezljaj — urezniti = vrez — vrezati: vrezavati, vrezovati (vrezovalec) — vrezek — vrezilo = zarez —

zareza: zarezica — zarezati: zarezalka, zarezavati (zarezavanje), zarezovati — zarezek — zareznik — zarezženj — zarezžnja = zrezati: zrezovati — zrezek — zrezljati.

2. raz.

a) raz: raza, razati (razalen, razalo), raziti, raželj (raz-*lj*), raženj [raz-*lj-nj*] (ražnjast, ražnjec, raznjič [raznjiček]);

b) izraz: izrazek, izrazen, izrazit, izraziti (izražati, izrazovati, izraževati), izrazosloven, izrazoslovje — naraziti — obraz: obrazar, (obrazarica, obrazarstvo), obrazec (obrazček), obrazek, obrazen (obraznik [obrazništvo], obraznost), obrazina, obraziti, obrazilen, obrazilo, obrazovati [obrazovalec, obrazovalen (obrazovalnost), obrazovališče, obrazovanje, obrazovanost, obrazovatelj, obrazoven], obraženje, obraževati, [obraževalen], izobraziti [izobrazja, izobrazba, izobrazen ((izobraznik)), izobrazljiv, izobražati, izobraženec, izobraženje, izobraženka, izobraženost, izobraženstvo, izobraževati ((izobraževalec, izobraževalen, izobraževališče, izobraževalka, izobraževanje, izobraževatelj)), naobraziti [naobrazba, naobraženost], poobraziti [poobrazba, poobrazek, poobrazitev, poobražati ((poobražanje)), poobraževati ((poobraževalec, poobraževalka, poobraževanje)), preobraziti [preobrazba, preobražaj, preobražati, preobraževati ((preobraževalec, preobraževalka, preobraževanje)), obrazoborec, obrazoborstvo, obrazo-

tvoren, obrazotvornost, obrazoznanski, obrazoznanstvo — razraziti — uraz: uraza, urazek, uraziti (uraženik, uraženje, uražati, uraževati), urazljiv, uražaj — vraziti — zaraziti: zarazovati.

Drug primer, v katerem se pojavjajo vse tri znane stopnje korena.

1. a) **zr** — (stsl. *zbr* —)

a) zreti (zrem): zrenje, zrenica — zrcalo: zrcalar (zrcalarnica, zrcalarstvo), zrcalast, zrcalce, zrcalen (zrcalnat), zrcaliti se (zrcalje-nje), zrcalovanje, zrcalovina — zrkalo — zrklo (zrkelce).

b) dozreti — obzreti — ozreti — prezreti — uzreti — vzreti — zazreti.

1 b) **zir** (zěr)

b) nazirati: naziranje = nadzir — nadzirati: nadzirač, nadziranje, nadziratelj (nadzirateljstvo) = ozir: ozirek, ozirljiv, oziren (ozirnost), oziroma — ozirati se: oziralen, oziranje, ozirovati se = obzir: obziren (obzirnost), brezobziren (brezobzirnost) = pozir — pozirati se = prezir: preziren (prezirnost), prezirljiv — prezirati (preziralen, preziranje) = prozir: proziren.

2. **zor**.

a) zor: zora (zorica), zoré, zoren (zornica [zorničar], zornost, zornolic [zornoličen], zornolik), zoriti

(se), zorja (zorjanski, zorjenica); b) dozorek (jutranji svit) = nazor: nazoren (nazornost) = nadzor: nadzoren (nadzornica, nadzornik, nadzorništvo), nadzorovati (nadzorovalen [nadzorovalnica], nadzorovanje), nadzorski, nadzorstvo (nadzorstven) = obzor: obzoren (obzornik), obzorje = ozoriti (se) (daniti se) = prizor: prizoren (prizornica), prizorišče — prizoriti (z jutranjo zarjo priti) = pozor: pozoren (pozornost), pozorišče, pozorovati (pozorovalnica) = prozor (začetek dneva): prozoren (prozornost) = uzoriti (se) = vzor: vzorec, vzorek, vzoren (vzornica, vzornik, vzornost), vzorit, vzorstvo = zazor: zazoren — zazoreti (dan zazori) — zazoriti (se) (zazori se) — zazorljiv.

3. **zar-** oziroma **zra-**

a) zarja: zarjast — zarnica — zarjenica;

b) ozariti — prizarjati (prizarja = jutro se bliža), zazarjati;

a) zra-k: zračen (zračnat, zračnina, zračnost), zračiti, zračje, zraka, zrakast, zrakovje;

b) nadzračen — ozračje — prezračiti: prezračevati (prezračevanje);

c) zrakomer: zrakomerstvo — zrakoplov: zrakoplovec, zrakoplovnica, zrakoplovnja, zrakoplovstvo — zrakoplav: zrakoplavba, zrakoplavec.

Kakor se razvidi iz skupine besed pod „zra“, so se sestavljenke, ki so nastale iz samostalniških oziroma glagolskih debel, za se zbrale pod točko c. To se je bilo prej nekaterekrati opustilo.

Vse v teh dveh primerih nakopičene besede se bodo razjasnjevale vsaka pod svojo črko: obraz pod **o**, uraz pod **u**, prezračiti pod **p** i. t. d.

In tu kaže, vsako besedo tako zapisati, kakor je izpeljana ali sestavljena, in glavni zlog debeleje natisniti. (Glej konec točke 9!) — Primeri.

u-rez-ni-ti (rezati): rezek okus dobiti, navadno o vinu: vino urezne, kadar je povrelo in ni več tako sladko kakor v začetku; prav tistega pomena je **porezniti** in sličnega **obrezniti**: vino obrezne, ako je sploh ostro ali kislo; pravijo tudi: vino v reže (gl. rezniti!).

u-raž-en-ik (raziti: raz-, rezati): kdor koga **urazi** = rani, in sicer smrtno (pri nepričakovanem napadu), zavratni morilec. Beseda ima tvorni pomen, dasi je izvedena iz trpnega deležnika „uražen“ (tako tudi učenik iz „učen“ = učitelj).

u-rez-an-ica (rezati): 1. košček urezane kruha ali močnate jedi; 2. kruh, ki ga dobi rokodelec, kadar je delo dovršil in odhaja, od hiše (kruha za urezanico dobiti).

v-zor-n-ica (zreti: zor): zbirka vzorov ali vzorcev blaga, kakršna rabi trgovcem.

po-zor-ov-al-n-ica (zreti: zor): prostor ali kraj za pozorovanje (gl. to besedo!), observatorij = opazovališče;

zor-n-ica (zreti: zor): 1. jutranja maša v adventu (rorata), tudi **zorjenica** in **jutrnjica** in v množ. **zornice**, **zorjenice**, **jutrnjice**, na vzhodnem Štajarskem **svitanice** — 2. jutranja zvezda, ki se tudi zove **zorjenica** in **jutrnjica**.

Še drugi primeri.

za-kon (začeti), prim. stsl. **к о н ъ** = začetek in nsl. **к о н е ц** v istem

smislu: od konca do konca = od začetka do konca. Zakon je torej: 1. začetek in sicer vsega pisemstva, s katerim se določujejo človeška prava = postava (gl. to besedo!); zakon dati, z. postaviti, z. proglašiti, z. izvršiti, z. prestopiti, z. prelomiti, z. podreti, z. ovreči, z. preklicati, z. odpraviti, z. razveljaviti, z. odstraniti, z. kršiti, z. rušiti, z. razlagati, z. tolmačiti; 2. po božji volji sklenjeno zvezo med Bogom in človekom: sveto pismo starega in novega zakona; 3. tako je zadobila beseda pomen po cerkvi ali postavi sklenjene zveze med možem in ženo; zato: sveti zakon, nasproti: posvetni zakon (Civilehe), ki ni sklenjen v cerkvi, hišni zakon, v zakon stopiti, v zakon vzeti, zakon skleniti, zakon razvezati; 4. zakon v naravi in v mišljenju, pa tudi pravilo o njem: zakon padanja, zakon o raztezanju teles po toploti, zakoni mišljenja, zakoni logike; zakon narave je tak, da iz malega raste veliko; 5. običaj, navada, način: zakon imeti = navado imeti. **Zakon**, **postava**, **pravilo**, **navodilo** (gl. navodilo!).

u-sad (usesti se: sed): 1. kjer se je zemlja utrgala ali usedla (gl. to besedo!), nastane usad; pravimo tudi: usadilo se je (gl. usaditi!), usad se je udril. — Sinonimne besede so: used, vdrtna, udor, ponor, ponikva; used, udor in vdrtna pomenijo prav isto;

ponor in ponikva (gl. ti besedi!) pa bolj luknjo v zemlji, ki je menda nastala po udoru in kjer se tekoča voda izgublja. 2. pomeni usad, kar se je usedlo na dno: gošča, troska, drožje.

sat-ov-je (sat, stsl. сътъ), skupno ime: več satov skupaj, krajše tudi satje, druga oblika satinje; (gl. besedo sat!) čmerljevo satovje, trotovsko satovje.

Pri besedi sat pa bi se zapisalo: **sat** (stsl. сътъ kor. su, prim. lat. suere šiti): celice, ki si jih čebele (ose, čmerlji) sestavijo, da vanje znašajo strd (Honigwabe), pravzaprav sestava, zgradba. Iz praznega sata se dela vosek.

s-log-a (ležem: leg: log): stanje miru med dvema ali več osebami. Podstavna misel je: kar je zloženo, to si ne nasprotuje, to je v lepem redu; zato tudi pravimo: to se zloga in pišemo tudi zloga, kar bolj odgovarja slovenskemu glasoslovju: sloga iz sžloga. Istega pomena je složnost, sorodnega sprava, samo da je sloga često posledica sprave. Pregovori: Sloga jači, nesloga tlači; sloga je od Boga; sloga celo slabotne ojači, nesloga često krat mogočne potlači.

Dr. Janko Bezjak.

O izvirnosti naše starejše mladinske književnosti.¹

Priobčil dr. Fran Ilešič.

I.

Potočnikova „Zvonikarjeva“.

Zanimanju za lepo ubrano cerkveno zvonjenje sta se zlagala naša pevca-sodobnika, Slomšek in Blaž Potočnik.

Že v l. 1825.—1827. je Slomšek poslovenil Schillerjevo „Pesem o zvonu“. L. 1846. je objavil pesmico „Gorski zvon“: zvon v cerkvi na gori je ljudem naznanjal Gospodove praznike, hudo uro, jih vabil k službi božji, zato

ljudje bogaboječi
pa tudi srečni so,
po braterno živijo
in radi delajo.

A sovražniki so podrli cerkvico in zvon vrgli s stolpa, ker ga nikdo ni branil; z zvonom je kraj ostavila tudi sreča. Ko je Slomšek postal l. 1838.

¹ Prim. „Popotnika“ 1901, 357—364; 1902, 107—112, 378—380; 1903.

dekan v Vuzenici, je pred vsem poskrbel svoji cerkvi nove zvonove (1839), a l. 1862. je poslušal „Glasni zvonček naše vesti“, kojemu govori na zadnje:

Le zvoní, zvonček, zvoní,
da v grehu ne zaspim,
na dobro delo goni,
da časa ne izgubim!

In pojdem jaz počivat,
mi zvonček sladko poj,
po smrti srečno uživat
mir večni in pokoj.

* * *

„Novice“ so dne 27. decembra 1843. prinesle to-le Potočnikovo „domačo povest“ o novih zvonovih:

„Od tega časa, kar so v Šentvidu nad Ljubljano¹ farmani nove, ne po teži, ampak po glasu ubrane zvonove napravili, drugi po celi Kranjski deželi hite njih posnemati in po vsih krajih se sliši od novih zvonov. Poslednjo nedeljo po Binkoštih so v Komendu pri Sv. Petru zapeli štirje lepo ubrani zvonovi, kateri so bili to jesen v Ljubljani uliti... Farmani so jih sami napravili. Z veliko častjo, kakor slišimo praviti, so jih sprejeli v faro pripeljane, pa še z večjim veseljem so poslušali njih častitljiv glas, ko so vprvič vsi štirje gladko zapeli.“

Tako Kranjci povsod kažejo, de jih kaj boljšiga veseli in de so prepričani, de denar, na božjo čast obrnjen, ni zapravljen ali zavržen, ampak pri bogatim in pravičnim Gospodu dobro naložen.

Lepo zvonenje ogreje srce vsakega še tako trdiga človeka, in zvonovi so naši vsakdanji pridgarji, kateri nas k delu in k molitvi vabijo, kakor uči pesem stariga Zvonikarja, kateri je posebno rad zvonil in vmes to pesem pel:

Zvonikarjeva.

Tu sledi znana pesem Potočnikova.

Potočnikovo pesem je vzporejati z nemško „Das Glöcklein“, ki jo čitam v „Zweites Lesebuch für den deutschen Sprachunterricht in nicht-deutschen Volksschulen. Wien, 1863“ na str. 143.:

Glöcklein, hell vom Turme da
rufst du Leute fern und nah,
daß sie morgen früh aufstehn,
beten und zur Arbeit gehn.

(Prim.: Zvonovi zvonite, na delo budite...)

Wieder hör' ich, Glöcklein, dich,
wenn der Mittag zeigt sich,
rufest du mit gutem Klang:
„Kommt, nehmt Gottes Speis' und Trank!“

¹ Blaž Potočnik je bil tam župnik.

(Prim.: Zvonovi zvonite, k molitvi vabite...; opoldanski odmor.)

Hat der Abend sich genaht,
sind wir von der Arbeit matt,
rufest, liebes Glöcklein, du:
leget betend euch zur Ruh'!

(Prim.: Če delavec se upeha...).

V obeh pesmih zvoni trikrat: zaran na delo, opoldne k molitvi, večer k počitku (3 kitice). Potočnik ima še četrto kitico: zvonjenje o pogrebu; ta misel se ujema z mislijo zgoraj navedene zadnje kitice Slomškovega „Gorskega zvona“.

Brez sumnje je Potočnikova pesem posnemek nemškega izvirnika. Naša tendenčna poezija one dobe je misli nemškega pesništva prevajala na slovenski jezik. Pri tem nas v našem slučaju nič ne moti razmerje med letnico 1843 (Potočnikova „Zvonikarjeva“) in 1863 (leto tiska nemške čitanke). Čigav je nemški izvirnik?

Sredi februarja so časniki poročali, da je melodija „Zvonikarjeve“ narodna na Holandskem („Slovenec“, dne 17. februarja 1904).

II.

Tomšičev „Črviček“.

V tretjem delu Schreiner-Hubadove ljudskošolske čitanke, ki je pravkar izšel, je na strani 155. ta-le J. Tomšičeva pesem:

Črviček.

Nikar črvičku delati zla,
ker Bog ga tudi rad ima!
Če ravno v prahu zviija se,
življenje vendar ljubo je
črvičku tudi ubogemu:
nič žalega ne stori mu!
Glej solnce gorko dol z neba
s črvičkom tudi se igra,

in božje gleda nanj oko,
kakor na tebe, prav tako!
Obleko, hrano dobri Bog
deli iz svojih milih rok
črvičku, mali stvarici,
ki tudi po svoje ga časti.
Zatorej mučiti nikar,
črvička, ki je božja stvar!

V „Erstes Lesebuch für den deutschen Sprachunterricht in nicht-deutschen Volksschulen, Wien, 1862“ pa čitam na strani 103.:

Das Würmchen.

Keinem Würmchen tu ein Leid!
Sieh, in seinem schlichten Kleid
hat's doch Gott im Himmel gern,
sieht so freundlich drauf von fern,
führt es zum Grashalm hin,

daß es ißt nach seinem Sinn,
zeigt den Tropfen Tau ihm an,
daß es satt sich trinken kann,
gibt ihm Lust und Freudigkeit;
liebes Kind tu ihm kein Leid!

Dasi sem pri korekturi nove čitanke Tomšičev tekst moral nekoliko izpremeniti, vendar o razmerju obeh pesmi na prvi pogled ne more biti nikakov dvom.

Tomšičeva pesem „Črviček“ je posnemek nemškega izvirnika.

III.

Med Slomškovimi pesmimi (Zbrani spisi, I. 95—96) čitam pesem

Tulipa in vijolica.

Košato tulipa je razcvetela,
ošabno se okoli ozirati začela.
Vijolico v koticu zagleda
jo zasmehuje in ujeda:
„Oj reva, kako žalostno cvetiš,
za plotom v senci sirotica kučiš —
prav siromaški moraš ti živeti,
pač škoda, da si tu na sveti!“

Vijolica tulipi odgovorila:
„Ne misli, sestra, da bi nesrečna bila;
če ravno tiho in ponižno jaz cvetim,
se svojega življenja vendar veselim.

Je blede in ponižno moje cvetje
in v mirnem koticu imam zavetje;
moj duh po širokem zadiši,
privabi, iskat me, ljudi.“

Vijolica še ni odgovorila,
priteče hčerka, vrtnarjeva Mila,
vijolico si odrta in se veseli,
da ji v nedrijih lepo diši.
Košate tulipe pa ne pogleda,
če ravno se ponuja ji soseda:
tako ošabnost modrim zamrzi,
ponižnost pametna jih veseli.

1862.

V „Drittes Lesebuch für den deutschen Sprachunterricht in nicht-deutschen Volksschulen, Wien, 1862“ je na str. 177. ta-le povest (basen)

Die Tulpe und das Veilchen.

Mit stolzer Verachtung sah einst eine Tulpe an das im Grase versteckte Veilchen herab. Sie hatte nun eben vor wenigen Stunden ihren bunten Kelch entfaltet und bildete sich nicht wenig auf den Schmuck ihrer Farben ein.

„Armes Veilchen,“ sprach sie mit verstelltem Mitleid, „dein Los ist wirklich beklagenswert. Schlicht und einfach hat dich die Natur gekleidet, und nie ist es dir vergönnt, dich aus dem Staub zu erheben; in dumpfer Vergessenheit mußst du dein kurzes Lebenerseufen.“

„Und doch freie ich mich meines Daseins,“ erwiderte das bescheidene Veilchen; auch scheint sich der Mensch dessen zu erfreuen, wenn er im beginnenden Lenze mich in tiefen Tälern aufsucht; ein Beweis, daß ihm die edle Einfalt nicht ganz mißfällt und mein Geruch nicht zuwider ist.“

Es hatte kaum ausgeredet, so kam die Tochter des Gärtners daher, pflückte das Veilchen und schmückte damit ihren Busen; an der eiteln Tulpe aber, die ihr geschmücktes Haupt stolz emporhob, ging sie gleichgiltig vorüber und würdigte sie kaum eines Anblicks.¹

Ne vem sicer, kdo je sestavljal te nemške čitanke za nenemške šole. Vendar je skoro izključeno, da bi slovenska pesem bila izvornik: ni misliti, da bi, recimo, Slomšek ali kdo drug iz pesmi z lahkim jezikom hotel napraviti prozaičen sestavek s težjim jezikom. Izvornik je pač tudi tu nemški.

¹ Prim. prozaični sestavek „Tulipan in vijolica“ v Sch.-H. „Čitanki za občę ljudske šole“ II. 30.

IV.

Obnavljanje motivov.

Čitajoč tak dvogovor med tulipo in vijolico, se nehote spomnimo pogovora Cegnarjevih cvetic:

„Kaj pa ti sama tukaj stojiš...?
Kadar te vidim, točim solze,
dete nesrečno, trikrat gorje ti!...“

Odgovor: „Mene ne, sestra, one miluj...
Srečna sem tukaj, meni veruj!...“

Slomškova vijolica uživa ljubezen ljudi, Cegnarjeva „roža med trnjem“ je varna njih sovraštva. Ponosna Cegnarjeva roža je Slomškova tulipa; oni prinese nje očitost žalosten konec, tej pa preziranje.

Zdi se oboje isti motiv, različno zaviti. Slavo skromnosti poje končno i Slomškova pesem „Violica“ (1847), ki tudi ni domačega vira: častihlepna vijolica

„vsa bleda usahne, obleti,
na gori sirota omedli.“

Da je nemški izvirnik Slomškove „Večernice“ služil tudi Cegnarju in Kastelcu, že vemo iz „Popotnika“ 1902, 378. Sorodnost motiva Slomškovega „Veselja doma“ in pesmi Franice Hausmanove „Popotnik“ sem pokazal v „Popotniku“ 1903. Isti motiv ima tudi Virkova pesem „Sreče dom“, ki je sedaj natisnjena v tretjem delu Schreiner-Hubadove čitanke (1904).

Tako znači Slomškovo dobo obnavljanje istih motivov.

Dodatek.

Nekoliko starih „bralcev“.

Vodnik, početnik naše nove in prave književnosti, piše v svoji Pratici l. 1795. (Popis kranjske dežele): „prebivalcov“, v svojih Novicah 1797 dne 1. februarja: „pregleduvalcev“, dne 25. marca: „svetovalcev“, dne 28. junija: „uhajalcem“, dne 22. julija: „perhajalci“; te slučaje sem opazil tako le mimogrede, je jih sigurno več. V rokopisni opombi na primerku Novic v ljublj. licejski knjižnici (II. C e 13012) je Vodnik pisal o „pisalcih“.

O napakah značaja, ki se največkrat nahajajo pri naših šolskih otrocih, in kako jih odstraniti?

(Za okrajno konferenco v Mozirju l. 1903. sestavil **Ivan Kelc**.)

(Konec.)

☞ O teh kratkih premišljevanjih bode nam lahko spoznati, vzgoje katerega značaja se imamo pri mladini poprijeti, oziroma, kar je vsejedno, katere napake moramo pri vzgoji otrok zatirati, da dosežemo blage, odkrite, trdne značaje. Vzgajati blagonravne, odkrite, trdne značaje je zadača, katere tudi po največjem naporu in po najboljši volji ne more posameznik — in ko bi imel še toliko sposobnosti za to — doseči pri vseh brez izjeme. Treba je k temu najprej jedrovitega spoznavanja ljudi, njih dejanj in nehanj, njih slabih in dobrih lastnosti, njih navad, šeg, odnošajev in vsakojakih razmer ter na to natančno presoditi, kar je pri odgoji za odstranitev napak pri značajih potrebno ter zelo previdno in vsestransko porabljeni potrebna sredstva, da po mogočnosti doseže, prej ali slej, predpisano svrhu vse odgoje.

Odgovitelj značajev bode se moral konečno vendar le prepričati, da po vsem tem trudapolnem naporu ni dosegel, česar je pozelel s tolikim hrepenenjem; nego — skušnja nas uči — zadovoljiti bode se moral, da je konečno pri mladini dosegel stremljenje, teženje za pridobitev blage značajnosti, ker pravi, zlati značaji se — kakor sem že omenil — sčistijo in vtrdijo v bridkih bojih in vsestranskem vrvenju vsakdanjega življenja med svetom. Dosegel pa je učitelj-odgovitelj nežne mladine vsaj pri pretežni večini svojih gojencev, da stremi z vsemi svojimi duševnimi silami po dosegi blagih, vzvišenih, človeštvo osrečujočih smotrih, smelo javim, storil je svojo dolžnost. A nam učiteljem ne preostaja za ta preobili trud nobeno drugo plačilo, nego srce blažilna uteha, da smo storili svojo dolžnost, ter blagi mir vesti. Dolžnost vseh činiteljev, ki imajo pri odgoji mladine odločevalno besedo pa je, da učitelje-vzgojitelje pri tem velevažnem dejanju, po mogočnosti najizdatneje podpirajo.

V dosegu tega najvzvišenejšega smotra vsega duševnega življenja pri drugih, je neobhodno potrebno, da imajo vsi slojevi, odločujoči odgojo mladine, v prvi vrsti sami omenjene vzvišene lastnosti in čednosti, da so v prvi vrsti sami v vsakem obziru in položaju kremeniti, blagi in neomahljivi značaji. Le od česar kdo sam v izobilji ima, od tega lahko družemu da.

Torej najprej naj vsak sam — kakor sem v začetku omenil — bode tvrd, neizprosni, mož jaklen!

Hrabro se mora ustavljati predsodkom nevedne množice, ne glede na levo, ne na desno, kar je sam spoznal za pravo, tega se naj drži in deluje neomahljivo po tej poti naprej in tako bode našel tudi konečno ugodno zadovoljstvo za svoj preveliki trud brez ozira na laskajočo, vedno omahujočo množico neumnežev. Blagonravno značajan učitelj-odgojitelj bodo vedno odločno in odkrito zagovarjal in storil, kar je spoznal kot neobhodno potrebno za odgojo blagih in trdnih značajev, ne glede nikdar samo na svojo lastno korist, nego vedno na obče dobro. Blagoznačajan odgojitelj ne bode nikdar pritrjeval temu, kar bi nasprotovalo njegovemu prepričanju; ne bode klečeplazno prikimal val vsaki izjavi, ki pride morebiti celo od nepoklicane strani, ne bode branil svojemu bitju svobodnega duševnega dviganja, kakor ne drugim, sovražnik bode hinavščine, koristolovstva in klečeplaznosti, katere bi mu pomagale proti lastnemu pravemu prepričanju zidati zlate gradove samo za lastno prihodnjo udobnost. Blagor narodu, katerega mladino vzgajajo blagonravni, jekleni značajniki, njegova boljša bodočnost je zagotovljena!

Gotova resnica je, da ne more nikdo poučevati o predmetu, o katerem nima niti pojma, jednako gola resnica je tudi, da brezznačajnejš ne more vzgajati blago-nravnih, odkritih, trdnih značajev. Zato je še posebej dolžnost vsakega učitelja-odgojitelja, da si v najprvi meri in najbolje prilasti sam vse one zvišene lastnosti, ter se vedno ravna po njih, ako hoče one uspešno vsajati v nedolžna srca v odgojo mu izročene mladine, za kar se vnetemu in navdušenemu odgojitelju nudi vsak hip potrebna prilika. Že pri popisovanju otrok — ako je k temu določen — lahko vesten učitelj-vzgojitelj marsikaj za bodočnost svojih gojencev z ozirom na njihov duševni razvitek odločilnega stori. Ta prvi hip ko pride s svojimi bodočimi gojenci v dotiko, si lahko pridobi, vsaj pri brihtnejih gotovo njihovo nagnjenost, ako že ne ljubezen in s tem gotovo tudi vzbudi zanimanje za vse, kar bode imel ž njimi pozneje začeti. Razumeva se, da se mora v takih in enakih slučajih vedno dostojno priljudno vesti proti roditeljem ali morebitnim rediteljem otrok ter povspeshevati vse, kar bi mu pozneje uspešen razvitek vseh duševnih sil otrokovih omogočilo in oলেখকিত। Pri prvem vstopu v šolo, naj učitelj natančno opazuje vse dejanje in nehajanje otrokovo, naj ravna prav očetovsko, ljubeznjivo ž njimi, dobro vedoč, da prvi vtisi na dušo otrokovo so mnogokrat najvplivnejši in odločujoči za celo bodočnost otrokovo. Dan za dnevom mora se previdno in neprestano truditi, da si pridobi popolno zaupanje, nagnjenost, spoštovanje, da ljubezen svojih gojencev in vodil jih bode lahkotice od stopnje do stopnje, vedno bolj in bolj na stalneja, neomahljiva pota trdne, blagonravne, jeklene značajnosti. Z vedno odločnejim in krepkejšim privajanjem na točen red, snago, vljudnost, odkritosrčnost, poštenost, usmiljenost in ljubezen do bližnjega in nedolžnih živali

krepila bode se blaga značajnost skoraj nevedoma v nedolžnih srcih mile nam mladine. Kako prijetna bila bi odgoja, ko bi se odgojitelju posrečilo na kolikor mogoče lahek način vse svoje gojence spravljati vedno bolj in bolj, ter konečno popolnoma dovesti do stalne trdnosti zgoraj navedenih duševnih lastnostij.

A kakor ni žita brez plevela, ne rože brez trnja, ne veselja brez žalosti, tako se tudi med gojenci nahajajo večji ali manjši popačeneži, ki odgojiteljem vsakega stanu provzročijo mnogokrat dokaj preglavic. Najčešče pri mladini se javljajoča napaka je gotovo laž, ki izvira ali iz navade, od strahu pred kaznijo, iz dobičkarije ali celo iz hudobije.

Sveta dolžnost je odgojitelju natančno premotrivati vzrok laži, kakor vsake napake, ter iskati in najti primernih sredstev za korenito odstranitev vseh napak ter zadušenje teh koj v klici. Nemogoče nam je vsak posamezen slučaj posebej natančno razmotrivati v dosego zaželjenega smotra; to ima biti popolnem prepuščeno spretnosti in previdnosti dotičnega vzgojitelja z ozirom na vsakojake razmere in odnošaje gojenčeve, a ravnati vsikdar zelo previdno. Dostikrat je naglica, prehuda strast ali nepremišljenost služila le še v pohujšanje pogubonosnih strasti. Mnogokrat se odgojitelj muči na vsakojake načine, porablja vsa mogoča sredstva za odstranjenje napak v dosego trdnih, blagih in odkritih značajev, a vendar mu je konečno ves preobilen trud zastonj, a vzlic temu mora ostati vztrajen, ne sme nikoli obupati, ker z božjo pomočjo, hladnokrvnostjo, neumorno delavnostjo in neuklonjeno potrpežljivostjo se dostikrat premagajo tudi največe ovire, se zgode celo čudeži.

Vestno delujočemu vzgojitelju ni treba še posebej omenjati, da mu pri odgoji mladine k blagi in odkriti značajnosti lahko pri pravem in primernem poučevanju v šoli služijo vsi šolski predmeti od krščanskega nauka zapopadajočega najvišje nebeške, večno istinite resnice, pa do lepopisja, risanja in telovadbe. Pri vsakem predmetu bode lahko navajal gojence ali že k poštenosti, ljubeznjivosti, usmiljenosti, odkritosrčni bogaboječnosti in pobožnosti, ali pa k snagi, redu, občudovanju in posnemanju vsega lepega, blagega, dobrega itd.

V dosego označenega nam smotra je vse navedeno neobhodno potrebno, vse poprej navedene lastnosti so dragoceni kameni, s katerimi se da po premišljenem in dobro osnutem načrtu sezidati velikanska in trdna nerazrušljiva palača blagonravne, jeklene značajnosti.

Kar pa posamezniki ne moremo doseči, storimo z združenimi močmi, dobro se zavedajoči, da ker smo iz naroda, posvetimo tudi vse svoje moči v boljšo bodočnost narodovo, ker le po boljših ljudeh pridejo boljši časi in potem tudi morebiti kedaj za nas — uboge trpine.

Šolstvo v tujini.

Zbira Ivan Ivanovič.

XII. *

Bosna in Hercegovina.

V avstrijski delegaciji se je ravnokar sprejel proračun okupacijskih deželá. Vsekakor je bila zanimiva debata o tej točki, a konečni efekt vseh onih levit, ki jih je bral dalmatinski delegat Bíankini bosenski upravi je bil, da se je sprejel budget imenovanih dežela tak, kakoršnega je vlada predložila.

Poleg mnogovrstnih točk je bilo na vrsti seveda tudi šolstvo, za kar „zmeče“ državna oprava nad 2¹/₂ milijona kron. V Bosni in Hercegovini je po izjavi pl. Buriana ravno 310 ljudskih šol in sicer 209 javnih in 101 zasebna. Te številke se nanašajo na l. 1902—3. Ker pa še ni izšla uradna statistika za l. 1901—2—3, podajemo v naslednjem uradno šolsko statistiko za l. 1900—1 ki jo je objavil vladni tajnik A. Dlustuš v 1.—6 zvezku „Školskoga Vjestnika“ l. 1902.

I. I. Leta 1900—1 je bilo 300 ljudskih šol in sicer 200 javnih 96 konfesijonalnih in 4 privatne. Od l. 1899—900 se je število ljudskih šol pomnožilo za 7 in do sedaj za 10.

Po veroizpovedovanju je bilo 32 rimsko-katoliških in 64 istočno-pravoslavnih šol.

Radi pomanjkanja učiteljstva so opustili 5 istočno-pravoslavnih in 2 rimsko-katoliški šoli.

II. Ljudske javne šole z ozirom na površje. Leta 1900—1 je prišla ena ljudska javna šola na 170'09 km² a leta 1899—900 na, 174'15 km². V okraju Dol. Tuzle pride na vsacih 120'32 km² že ena šola, a v travniškem okraju šele na vsacih 263'76 km². Ob periferijah stanujoči otroci so imeli do šole malenkost 8 km; bili so toraj nekoliko na slabšem kakor v Trstu.

III. Ljudske šole in število prebivalstva. L. 1900 je imela vkup dežela 1,591.036 prebivalcev in 300 ljudskih šol, toraj ima 5303.45 prebivalcev 1 ljudsko šolo.

IV. O bisk ljudskih šol. Število šolo obiskujočih otrok je bilo v tem letu 29.481 in sicer 21.962 dečkov in 6.519 deklic. Javne šole so imele 21.830 otrok, konfesijonalne in privatne pa 7.651.

* V I. številki letošnjega leta je tiskarski škrat napravil posebno veselje „Slovenčevemu“ duhovitemu čast. torbarju, ker je spremenil „Loi Falloux“ v „Loi Fallont“. — Ptiča spoznaš po petju!

V. Število šolarjev z ozirom na število učiteljev. Povprečno pride na 1 učitelja 45 otrok. V javnih 47, v pravoslavnihi 45, v rim. kat. 33 in v privatnih 41.

VI. Obiskovanje ljudskih šol. V Bosni in Hercegovini ni šolo-obveznega obiska. Oddaljenost, slaba pota, domača dela itd. jako ovirajo reden šolski obisk. Vendar pa uvideva bosansko prebivalstvo, da so šole potrebne in koristne, kar pričajo sledeče številke. Redno je obiskovalo javne ljudske šole 16.849 učencev ali v % 77·23, neredno pa 4.971% ali 22·78%. Verske šole je obiskovalo redno 6.209 = 84·83%, neredno 1.111 = 15·17%.

VII. Uspehi. 19.179 učencev ali 65·06% je povoljno kvalifikovanih nepovoljno pa 5.834 = 19·78% neizprašanih 4.468 = 15·16%.

VIII. Učiteljska mesta. Učiteljskih mest je bilo in sicer: 364 stalnih in 124 pomožnih in to na javnih ljudskih šolah; 106 na pravoslavnihi, 99 na rimsko-katoliških in 8 na privatnih šolah.

IX. Veroučitelji. Teh je bilo na javnih šolah za rimsko-katoliško veroizpoved 114, za islam 115, za pravoslavje 154 in 6 za druga veroizpovedovanja. — V pravoslavnihi šolah poučujejo verouk najčešče učitelji; v rimsko-katoliških šolah je poučevalo 20 katehetov, a v privatnih 2.

X. Šolska poslopja. Javne ljudske šole so bile nastanjene v 299 poslopijih, 268 šol je imelo lastne zgradbe, a 31 šol je bilo nameščenih v najetih poslopijih. 38 šol je bilo zgrajenih pred letom 1878, a 230 po okupaciji.

XI. Stroški. Za vzdržavanje javnih ljudskih šol se je potrošilo v tem letu 942.029 K, za konfesijonalne 158.831, in privatne 18.763 K. Stroški za učiteljsko osebje so v tem letu dosegli: za učiteljstvo javnih šol 613.400 K in za katehete 123.084. Izvanredni stroški so znašali 205.545 K.

XII. Povprečni stroški za eno javno ljudsko šolo. V tem letu se je potrošilo za eno šolo povprečno 4.710 K ali 43·15 K za ednega učenca. Za pravoslavno šolo pa 2.181 K, ali 29·68 K za ednega učenca.

Ker se pa poučuje v rimsko-katoliških šolah skoro brezplačno, znašajo stroški edne šole 602 K, ali 7·27 K na ednega učenca, za privatne šole se potrosi povprečno 4.691 K ali 56·69 K za ednega učenca.

XIII. Povprečna plača učiteljstva. Na javnih ljudskih šolah ima učiteljstvo povprečno plačo 1.318 K; učitelji rimsko-katoliških šol ne dobivajo skoro nikjer redne plače; pravoslavni učitelji dobivajo 1.108 K, privatni pa 1.458 K.

XIV. Število učiteljstva. Število učiteljstva je 660 in sicer 432 učiteljev in 228 učiteljic. Po šolah se razdele takole: V javnih ljudskih šolah je 467, rimsko-katoliških 81, pravoslavnihi 104, in privatnih 8 učiteljskih moči. — Izprašanih je 95·51% učiteljskih moči in to na javnih šolah. Pravoslavne šole imajo pa le 21·15% izprašanega učiteljstva.

2.) Srednje-šolstvo. V Bosni in Hercegovini so tri javne gimnazije in sicer v Sarajevu, Mostarju in Dol. Tuzli. V Banjaluki se nahaja tudi 1 realka. Poleg tega imajo pa jezuiti v Travniku 1 gimnazijo in frančiškani v Visokem tudi eno.

V državnih srednjih šolah je 1270 učencev in sicer se dele po veri: 159 mohamedanov, 339 pravoslavni in 772 rimskih katoličanov. Drugi dve gimnaziji pa pohaja okrog 228 učencev. Katoličanov je toraj skoro še enkrat toliko kakor mohamedanov in pravoslavni. Mohamedanci pohajajo jako neradi državne moderne šole, ker se prehitro naveščajo učenja in le premnogo učencev obesi vse študije na „kol“, predno dovrše maturo. Pristni mohamedani se raji izseljujejo v Turčijo, kjer žive svoje tradicij polno življenje.

Književno poročilo.

Učne slike iz zemljepisja. Avstrija. (Podrobni učni načrt). Uredil Anton Maier. S tremi zemljevidi. V Ljubljani 1904. Natisnila in založila Ig. pl. Kleinmayr in Fed. Bamberg.

Ta 50 strani obsegajoča knjižica nam podaja pregledno ponovilo učiva iz IV. razreda, zemljepis avstrijsko-ogrske države in kratek pregled ustavoznanstva. Vobče je knjižica dobro sestavljena in ima več prav dobrih učnih slik. Po mojem mnenju pa ne bi trebalo za vsako kronovino posebne učne slike. Učna slika za eno kronovino bi zadostovala kot uzorec za obravnavo drugih kronovin, ker se mora vendar tudi učitelju nekaj samostalnega delovanja prepustiti.

V uvodu čitamo med drugim: „Risanje zemljevidov ne sodi v naše ljudske šole, zato naj se opusti... Tudi ob najboljših zmožnostih in največji spretnosti nariše učitelj na šolsko tablo nedostatno zemljevidno sliko, ki jo učenci površno prerišejo i. t. d.“ Risanja zemljevidov v ljudski šoli sploh noben metodik ne zahteva, pač pa moramo risanje zemljevidnih obriskov po učitelju v mnogih slučajih zahtevati. Gospod pisatelj ima slabo mnenje o učiteljih, ki baje niso sposobni, da bi priproste zemljevidne obriske na tabli narisali, saj že kandidatje in kandidatkinje na učiteljskih po vestni pripravi vsaj tako dobre (če že ne boljše) zemljevidne obriske narišejo, kakor jih nahajamo kot prilogo v tej knjižici. A tudi učenci narišejo priproste obriske po učiteljevem navodilu.

V ostalem smo pa našli v tej knjižici nekaj pomanjkljivosti. Na str. 3. se čita, da je na Kranjskem okoli 1000 protestantov. V to število spadajo tudi pravoslavni in judje. Pri kranjskih mejah manjkata Podpeško gorovje in Čabranka. Na str. 4. se omenja pri toplicah tudi Bled. Bled ima le mlačno kopelj, toplice imajo vsaj 30°C topline. Med trgi se omenja Jesenice-Sava. Sava ne spada sem.

Na str. 5. čitamo: „V Vipavski dolini raste južno sadje (pomaranče, limone, smokve)“. To pa je nekaj novega. Odklejš pa rastejo v Vipavski

dolini pomaranče in limone? Pomaranče in limone rastejo na prostem v naši državi še-le pri Kotoru.

Nadalje pravi g. pisatelj, da ima Kranjsko obliko trikotnika. Za to pa je treba velike fantazije. Isto velja o Tirolski. Sploh pa to utesnjevanje dežel v geometrične oblike nima nikakega zmisla, ker je treba precejšnje fantazije, da najdemo pri mejah take geometrične oblike, po nepotrebnem pa tudi otežujemo učenčev spomin.

K 6. strani bi pripomnili, da je Galicija na severovzhodu, ne pa na vzhodu (scil. Kranjskega).

Na str. 7. stoji: „Imenujejo se (scil. dežele) skupaj „Avstrijsko cesarstvo ali država“. Avstrijskega cesarstva ali države že od l. 1868. nimamo več. V tem letu je namreč cesar določil novi naslov dualistični državi. Med avstrijskimi deželami se tudi naštevajo Hrvaško in Slavonija, Ogrsko, Bosna in Hercegovina, ki vendar ne spadajo med avstrijske dežele. Tudi na str. 18. se omenja „Avstrijsko cesarstvo“.

Na str. 8. čitamo: „V njih (Srednjih Alpah) se vzdiguje najvišja gora naše domovine, Ortler...“. To je pa že velika hiba, Ortler je vendar v Južnih apneniških Alpah. Nadalje bi še omenil, da je Koroško večje od Kranjskega.

Končno še nekoliko o pridejanih zemljevidnih obriskih. Prvi zemljevidni obrisek predočuje Dunav z nekaterimi dotoki in je najboljši izmed treh obriskov. Drugi narisek je naslovljen „Nastenski zemljevidni obrisek I.“ Ne vem, zakaj se imenuje „nastenski“. Ta zemljepisni obrisek nima nič pravega pomena, ker so deželne meje na tej stopinji pouka pač jako postranska reč in si jih ni treba učencem zapomniti. Kdor se pa zanima tudi za meje, jih najde na tretjem zemljevidnem narisku. Tretji zemljevidni obrisek predočuje glavna pogorja, vode in glavna mesta. Pri Alpah pogrešamo n. pr. Ortlersko skupino (najvišjo v avstrijskih Alpah), pri rekah Labo, Odro, Vislo in Dnjestr.

Med naznačenimi učili manjkajo jako važna in boljša od naštetih. Posebno priporočal bi še: Paulinijev relief: Die Umgebung von Adelsberg; Schotte: Reliefkarte der österr.-ungar. Monarchie; Hans Kintz: Die österr. Kronländer (prav porabni stenski zemljevidni obriski). Fr. Orožen.

Schreiner H. in Hubad Fr., **Čitanka za obče ljudske šole.** Izdaja v štirih delih. III. del. Za četrto in peto šolsko leto štiri- in večrazrednih ljudskih šol. Na Dunaju. V c. kr. zalogi šolskih knjig je ravnokar izšla. Knjiga je dobila ministrsko aprobacijo za ljudske šole s slovenskim učnim jezikom (Ukaz c. kr. ministrstva za uk in bogoslužje z dne 25. prosinca 1904, št. 1115). — Obširno oceno o tej knjigi prihodnjič.

Ravnokar je izšla metodiška knjiga: **Učne slike iz domoznanstva.** (Podrobni učni načrt za 3. šolsko leto). Uredil A. Maier. Založil c. kr. mestni šolski svet ljubljanski. Dobiva se pri D. Hribarju v Ljubljani po 1 K 40 h.

Slovanska knjižnica. Snopič 128.—131. obsega „Pripovedi o Petru Velikem“, poslovenil po petem ruskem izdanju A. Petruševskega Ivan Sječkasa. Ta knjiga obsega 312 strani. V teh pripovedih se na zanimiv način popisuje življenje in delovanje velikega ruskega carja-informatorja. — Snopič 132.—133. obsega Frana Govekarja narodno igro „Legijonarji“, ki je v tekoči sezoni na ljubljanskem odru dosegla otak lep uspeh.

Razgled.

Listek.

Srečna Španska. Na Španskem ni nič manj kakor 40.876 duhovnikov; tedaj pride na vsacih 400 duš eden pastir. Med temi je 2476 višjih pastirjev, ki kraljujejo v 57 katedralah. Leta 1900 se je uradno skazalo 44.000 menihov in 13.500 nun, torej skupno 57.500, in dandanes je doseglo to število malenkost 70.933. Ako prištejemo k tem številu še vojaške in mornarske duhovnike, dalje vse novice in teologe 33 semenišč, dobimo lepo število božjih namestnikov 154.527. Dohodki so pa prav minimalni. Država jim plačuje ravno 50 milijonov peset, drugih dohodkov je okrog 700 milijonov peset, a samostani imajo nekako 253 milijonov peset dohodkov. V tej srečni državi je 11.874.890 analfabetov. In čuditi se temu ne smemo, kajti država daje le za cerkvene potrebščine več kakor za naučne in justične potrebe ter javna dela. Čudno je pa to, da tam nimajo in tudi nočejo imeti obče in tajne volilne pravice.

Temeljnost „Deutsch-österreich. Lehrer-Zeitung“-e. V 4. številki lanskega leta piše ta v 17.500 iztisih izhajajoči list sledeče na str. 45.: Le 16 duhovnikov in kooperatorjev je imenovanih poleg 14 posvetnjakov okrajnim šolskim nadzornikom na Kranjskem. Potem pa še govore, da se šolstvo v Avstriji ne bo povzdignilo.

Pedagoški paberki.

Proklet in tisočkrat proklet je dar, ki ga izplačuje ogrski minister „prosvete“ (!) onim učiteljem v slovaških krajinah, ki so svoje učence posebno lepo naučili govoriti azijatski jezik. Tistih 100 kron mora tistega, ki jih prejme, pošteno peči na duši, kajti tu se ne plačuje pridnost, ampak efijaltstvo, in groši so hujši od judeževih.

Šole za otroke, bolne na živcih. S tem vprašanjem se je ukvarjal Nemeč dr. Stadelmann, in je prišel do prepričanja, da navadne „pomožne šole“ ne zadoščajo vzgoji otrok, kojih živčevje ni zdravo, ampak za takšne učence je treba povsem novih šol, ki bi se zlasti ozirale na lečenje bolnih živcev. Kako mučno je učitelju, če ima v šoli epileptika, kako mučno je za učence, če se pojavi hkrati sredi pouka grozni krik bolnega otroka, to ve samo oni, ki je imel že priložnost, izkusiti to sam v svojem razredu. Tudi je nevarnost, da se dete pobije, prav velika. Zato bi bilo pač dobro, ko bi prišli takšni nesrečneži v takšno šolo, kjer se jim nuja pred vsem pravo negovanje.

Corrigendum. V razpravo: „Didaktični formalizem“ v 2. št. 1904 so se vrinile sledeče tiskovne napake: str. 33, 12. vrsta beri ‚se‘ mesto ‚ze‘; str. 35, 2. v. ‚tič‘ m. ‚tič‘; str. 35, v. 29.—30., v tem ko nekatere ostajajo bolj na dnu . . . , m. tem . . . dna‘; str. 37, 13. v. ‚spoznanja‘ m. ‚zpoznanja‘; str. 40, v. 19. ‚najnavadnejšimi‘ m. ‚najnavadnejšim‘; str. 42, v. 28. ‚narava in‘, m. ‚naravain‘; str. 42, v. 29. ‚kakor brž . . .‘, m. ‚kako brž . . .‘; str. 43, v. 9. ‚Prični pri „ž“, končaj pri „a“! m. ‚Prični pri „ž“ končaj pri „a“!; — str. 44, v. 11. ‚zgodovinskem‘, m. ‚zgodovinskemu‘; str. 44, v. 30. ‚Nekako prenapet‘, m. ‚Nekako prenapeto‘; str. 44, v. 34. ‚naravoslovnem‘, m. ‚naraslovnem‘; str. 46, v. 12. ‚lastnih mislij, lastnega . . .‘, m. ‚lastnih misli lastnega . . .‘. Dalje se je po naključbi izpustila opazka pod črto, da se je pisatelj poslužil z ozirom na Herbarta pri svoji razpravi med drugimi viri tudi „Rimsk. Katolika“ V. letnik.